

frans masereel

„Voor mij is de kunst in de eerste plaats een menselijke boodschap, die zich tot alle mensen richt en waarvan de vormgeving en de inhoud zowel hun verstand als hun hart op het hoogst mogelijke vlak aanspreken. Er bestaat geen grote kunst.”

(Frans Masereel, 1962, Uitreiking Joost van de Vondelprijs te Münster.)

Frans Masereel (1889-1972) zal nu de geschiedenis ingaan. Deze Vlaming, geboren te Blankenberge uit Gentse ouders, heeft zijn bekendheid, zijn roem in het buitenland behaald. Ons land heeft hem pas in de laatste jaren van zijn leven gehuldigd of althans officieel gewaardeerd. Tentoonstellingen te Blankenberge en Antwerpen in 1969 wezen niettemin op de overvloedige productie en de hoge kwaliteit van deze meester van de grafische kunst. Hij heeft zijn werk uitgedragen tot in China en Rusland, als inderdaad „een menselijke boodschap die zich tot alle mensen richt”.

Deze boodschap ligt ook in het boek waarmee Masereel thans werd vereeuwigd. Het is het 32ste boek van het Mercatorfonds en de voorzitter van het fonds, Maurits Naessens, schetst het ontstaan ervan. Pater S.H. Scholl, o. praem., historicus van de sociale beweging, met wie Masereel bevriend raakte, had ongeveer een boek klaar over de „mens” Masereel. Scholl overleed in 1968. Roger Avermaete, de auteur van dit 32ste boek, heeft deze eerste schets verder uitgewerkt en uitstekend afgerond, want hij kon putten uit zijn eigen ervaring en was jarenlang met Masereel bevriend. Was hij niet een der eerste in ons land die over Masereel publiceerde en getuigde: „Het is wellicht omdat Masereel zijn diepmenselijk gevoel weet uit te drukken in een zo gaaf

Frans Masereel. *Romain Rolland*, pentekening.

esthetische vorm, dat zijn oeuvre ons zo boeit”. Diepmenselijk gevoel, gave esthetische vorm: twee draden die over de bladen van dit boek lopen en die overal aanknopingspunten vinden. Breed en uitvoerig schetst Avermaete het levensverhaal van Masereel: de jongen van welstellende Gentse familie die de eerste stappen zet aan de akademie, die al teken van in de kinderjaren, de jonge man die reizen onderneemt en die in 1914 zijn

frans masereel

Frans Masereel: Titelpagina *Souvenir de mon pays*, houtsnede, 1920

stad haast niet meer bereiken kan, omdat de Duitse troepen in aantocht zijn. Vanaf dit moment, de eerste kennismaking met oorlog en ellende, wordt dit leven getekend door opstand, bitterheid, maar ook door liefde, deernis en medevoelen met de lijdende, verdrukte, verontrechte mens. In Genève raakt hij in de ban van Romain Rolland, van wie hij o.m. een prachtige schets-tekening heeft gemaakt, en van de hele pacifistische groep die vertegenwoordigers had in alle landen van Europa. Daar begint hij tekenin-

gen in bladen en tijdschriften te publiceren en langzamerhand verschijnen ook zijn beeldromans, zijn uren- en dagboeken.

Een groot deel van de illustraties uit dit boek zijn ontleend aan deze boeken zelf. Er zit alleen geen kronologie in, de keuze was willekeurig, maar valt bijzonder goed uit. Men wordt niet alleen uitvoerig gedocumenteerd over Masereels tematiek, men merkt ook de variërende evolutie in zijn vormgeving. De strakke lijn van de vroegste werken met de zuivere harde tegenstellingen wordt nu en dan iets vlotter, iets weliger zelfs, hoewel een zelfde inzet door alle werken blijft lopen; zelfs keert de kunstenaar kwa vormgeving soms op zijn stappen terug, als zijn onderwerp dat meebrengt.

Masereel heeft ook olieverfschilderijen nagelaten. Hij heeft er niet in uitgemunt. Ze werden in de donkere tonen van het expressionisme gehouden. Gedurende zijn hele leven lijkt de kunstenaar wel een verlangen gekoesterd te hebben om kleur te bekennen. Meesterlijk uitte hij dit verlangen in een aantal prachtige akwarellen. Ze staan tussen zijn olieverfschilderijen en zijn grafiek in, als een soort tussenoplossing. Wellicht heeft hij zich daarin ook kunnen uitleven, omdat de vinnigheid van het grafisch werk een verlenging of een antwoord kreeg in de vlugheid waarmee de akwarel moet ontstaan. Hij gaat vanzelfsprekend de geschiedenis in als de meester van het zwart-wit, de tekening, de houtsnede vooral. Tot op hoge leeftijd is hij zeer actief gebleven in deze moeilijke, weinig bedreven discipline. Zijn kunst staat op Europees niveau. Onder de Vlamingen van zijn generatie is hij wellicht de enige die interna-

tionaal zo wordt gewaardeerd. Zijn onderwerpen hebben daar voor een groot deel voor gezorgd: zijn opstand tegen oorlog, kapitalisme, uitbuiting; zijn kleurbekennen tegen het nazisme (ook zijn kunst was „entartet”) hebben hem vooral in de socialistische landen tot een soort vaandeldrager gemaakt, hoewel hij zelf een afkeer had van het zogenaamde socialistisch realisme dat in de Sovjet-Unie opgeld doet. Toch zal men in deze landen ook zijn werk op zich hebben gewaardeerd, omdat aldaar een inderdaad lange traditie bestaat van grafische kunst en er op dit gebied ook tans bijzonder fraai werk wordt afgeleverd.

Niet minder boeiend is Masereels loflied op de mens. Aan de keerzijde van opstanding en kontestatie staat een warm en hartstochtelijk humanisme, waardoor deze figuur nog groter wordt. De kunstenaar moet een mateloos en onbegrensd vertrouwen gehad hebben in de uiteindelijke zege van de mens. Hij zou hem anders niet zo glanzend, zo centraal, zo idealistisch hebben getekend in een belangrijk deel van zijn werk. Dit is een ander, niet minder belangrijk aspect van zijn sociaal engagement. Zijn prenten worden dan een ode aan de arbeid en tegelijk aan de natuur die de mens omringt, ondanks de wolkenkrabbers en de fabrieken die hem dreigen te verpletteren. Hier neemt ook de vrouw een bijzondere plaats in. Ze staat in veel van zijn werken centraal; in andere lijkt ze erbij gehaald om af te ronden, warmer, rijker te maken. In „Souvenir de mon pays” bijvoorbeeld heeft de kunstenaar zichzelf gezien tussen twee types van vrouwen, die elk op zich een trek van het Vlaamse volkskarakter inkarneren. Koningin is zij in de naakten, attrak-

Frans Masereel: *Herinnering aan Gent*, 1956.

tie in de stadsgezichten, lokkende meermin of zelfzekere heerseres. Deze liefde tot de mens compenseert in Masereels optiek blijkbaar al de ellende en pijn die de mensen elkaar aandoen. Zo vertoont zijn werk twee aspecten van één geheel.

Met deze royale uitgave is de herinnering aan een der grootsten uit de kunst van onze eeuw veilig gesteld. Naast de tekst van Roger Avermaete en het prachtige pak illustraties, wordt dit vooral waar omdat ook een bibliografie werd opgenomen. Hanns-Conon von der Gabelentz

frans masereel

Frans Masereel: *Arme Visser*, 1960.

heeft sinds 1929 de bibliografie van Masereel bijgehouden; ze verscheen in 1959 en 1961 te Dresden. Ze werd in dit boek opgenomen, nagezien en aangevuld door Pierre Vorms. Het is een waardevol document waarin allereerst alle boeken van Masereel met de diverse uitgaven in vreemde taalgebieden erbij worden vermeld, maar ook een zeer groot aantal tijdschriften waaraan hij heeft meegewerkt met illustraties. Pas nu heeft men bij het bekijken van deze bladzijdenlange

opsomming, een idee van de enorme productie van deze kunstenaar en van de energie die hij aan dit alles heeft moeten spenderen. Masereel gaat nu de geschiedenis in. Maar met een boek als dit blijft hij onvergetelijk tot het Vlaamse, het Europese kunstpatrimonium behoren.

Fernand Bonneure

Frans Masereel, door Roger Avermaete, 318 pag. Honderden illustraties, acht kleurplaten, formaat 30x34 cm, Mercatorfonds Antwerpen, 1975, gebonden 2.900 B.F.